

Łukasz Zakonnik

Płatności mobilne w Polsce : stan obecny i perspektywy rozwoju

Ekonomiczne Problemy Usług nr 58, 147-155

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ŁUKASZ ZAKONNIK

Uniwersytet Łódzki

lzakonnik@wzmail.uni.lodz.pl

PŁATNOŚCI MOBILNE W POLSCE – STAN OBECNY I PERSPEKTYWY ROZWOJU

Wprowadzenie

W obecnym czasie problematyka alternatywnych metod dokonywania płatności – czyli metod innych niż użycie tradycyjnej gotówki, czy uznanej już powszechnie karty płatniczej – w rozliczeniach detalicznych zyskuje w Polsce coraz bardziej na znaczeniu. Przeglądając doniesienia prasowe można bez problemu znaleźć informacje na temat mikropłatności, kart zbliżeniowych, płatności mobilnych itp. Pomimo że te pojęcia w wielu przypadkach nachodzą na siebie, to wydaje się, że na rynku polskim najwięcej uwagi poświęca się w chwili obecnej tzw. płatnościom mobilnym.

Najprostsza definicja płatności mobilnych mówi, że są to takie płatności, w przypadku których transakcja jest przeprowadzana z wykorzystaniem urządzeń mobilnych (przenośnych), takich jak telefony komórkowe czy komputery kieszonkowe¹. Widać stąd, że przy omawianiu tej klasy płatności pomija się czasami² (choć oczywiście nie jest to regułą) różnego rodzaju karty zbliżeniowe, o których także głośno w Polsce w ostatnim czasie³.

¹ Patrz: R. Orzechowski: *Mobilne płatności*, e-mentor nr 4/2004, http://www.e-mentor.edu.pl/artukul_v2.php?numer=6&id=76#5, 19.02.2010

² Ze względu na ograniczenia objętościowe narzucane na tę formę publikacji takie podejście zaprezentowano także w tym artykule.

³ Porównaj np. rozwiązania firmy VISA – PayWave (<http://www.visa.pl/kartydlaciebie/visapaywave/main.jsp>, 19.02.2010), czy Mastercard – PayPass (<http://www.paypass.pl/>, 19.02.2010).

Warto także w tym miejscu wspomnieć o potencjale płatności mobilnych w Polsce wyrażonym jako liczba urządzeń mobilnych w użyciu (w rozumieniu głównie telefonów komórkowych, a nie np. palmtopów) i z uwzględnieniem popularności usługi SMS (ang. *Short Message Service*)⁴. Okazuje się, że ilość aktywnych kart SIM w Polsce (przeszło 44,4 miliona sztuk⁵) przekracza liczbę mieszkańców - natomiast liczba wysyłanych rocznie SMS-ów zwiększyła się przez cztery ostatnie lata o ponad 400% (w 2009 roku sięgnęła poziomu 60 miliardów⁶). Uwzględniając powyżej zaprezentowane dane nie powinien dziwić fakt, że to zwłaszcza telefon komórkowy⁷ - a poniekąd przez to same płatności mobilne stały się interesującym narzędziem przeprowadzania transakcji finansowych dla wielu podmiotów gospodarczych.

1. Podział płatności mobilnych

W chwili obecnej można zauważyć, że rozwój płatności mobilnych w Polsce nie jest jednokierunkowy. Generalnie można wydzielić dwa podstawowe kierunki rozwoju. Pierwszym z tych kierunków są płatności mobilne oparte na technologii krótkich wiadomości tekstowych (czyli popularnych „esemesów”⁸), drugim kierunkiem są rozwiązania oparte na wyspecjalizowanych systemach płatności.

2. Systemy oparte na technologii SMS

Najczęściej - jeśli chodzi o przeprowadzanie operacji płatniczych przy wykorzystaniu technologii SMS⁹ - rozpatruje się kwestię tzw. Premium SMS¹⁰. General-

⁴ Pewne informacje o tym podane będą na końcu artykułu.

⁵ Patrz: W. Piechocki: *Polski rynek telefonii komórkowej po II kw. 2009 r. – zestawienie*, http://gsmonline.pl/portal/news/news.jsp?s0n_id=23171, 19.02.2010.

⁶ Zestawienie na podstawie danych: T. Świderek: *Polacy wysyłają rocznie ponad 26 mld SMS*, *Gazeta Prawna* 2007.09.11, <http://www.9477.pl/strony/1/i/7333.php>, 19.02.2010 oraz Raport PBS DGA dla UKE, <http://www.wprost.pl/ar/186914/Polacy-dzwonia-i-wysylaja-SMS-y-reszta-sie-nie-liczy/>, 19.02.2010.

⁷ Nie należy w tym miejscu zapominać, że SMS można wysłać także z komputera czy telefonu stacjonarnego. Niemniej ilość tak wysyłanych SMS-ów nie wpływa na podane w podpunkcie zestawienia.

⁸ Oczywiście nazwa pochodzi od angielskiego skrótu SMS - *Short Messenger Service*.

⁹ Formalnie SMS mogą stanowić także po prostu zwykłą formę przesyłania komunikatów tekstowych umożliwiających rozliczenie transakcji.

¹⁰ Premium SMS to SMS, którego wysłanie kosztuje użytkownika telefonu komórkowego więcej niż przewiduje to standardowa stawka. O ile koszt wysłania standardowego SMS-a w warunkach polskich to mniej więcej od kilku do kilkudziesięciu groszy, o tyle Premium SMS kosztuje zazwyczaj od 1 do nawet 30 złotych (z VAT).

na zasada dokonywania płatności poprzez Premium SMS jest prosta i w skrócie sprowadza się do blokowania dostępu do zakupywanego towaru lub usługi aż do chwili, kiedy użytkownik wyśle SMS o podwyższonej wartości na konkretny numer telefonu.

W praktyce – co wskazuje na popularność tego typu usług – spotyka się wiele różnych kombinacji wykorzystania Premium SMS, co przedstawiono na przykładach zgromadzonych w tabeli 1.

Tabela 1

Typowe usługi sprzedawane w sieci Internet za pomocą Premium SMS

Typ usługi	Opis
Kody	Dostęp do materiałów przechowywanych w płatnych częściach serwisu WWW.
Konkursy	Ideą tego rozwiązania jest zachęcenie jak największej liczby osób do wzięcia udziału w konkursie przez wysłanie wiadomości na podany numer.
Gry i quizy	Dostarczanie klientom quizów, gier interaktywnych, szarad oraz innych tego typu rozrywek.
Multimedia	Dostęp do strumieniowej transmisji wideo lub audio.
Infoserwisy	Usługa umożliwia subskrypcję serwisów o dowolnej treści poprzez wysłanie SMS-a rejestrującego.
Sondy, głosowania	Możliwość zorganizowania głosowania oraz zbierania opinii przez SMS.
Programy lojalnościowe	Usługa motywująca użytkownika do stałego korzystania z serwisu WWW.
Bilety komunikacji	Usługa polega na wysłaniu SMS-a w celu opłacenia przejazdu środkiem komunikacji publicznej ¹¹ .
Płatności za artykuły spoż.	Opłaty za towary dostępne w automatach (vending machines) ¹² .

Źródło: opracowanie własne rozszerzone na podstawie: Ł. Zakonnik: *Mikropłatności jako czynnik rozwoju handlu elektronicznego*, praca doktorska obroniona na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym Uniwersytetu Łódzkiego, 6.01.2009, s. 67.

¹¹ Usługa dostępna np. w Warszawie – tzw. e-bilet – patrz: <http://www.ztm.waw.pl/?c=129&l=1#e-bilet>, 19.02.2010.

¹² W chwili obecnej w Polsce raczej niestosowane.

Niestety nie można zapominać także o wadach tego rozwiązania. Pierwszym z ograniczeń tej metody jest ograniczenie terytorialne¹³, drugim – dolna granica kwoty, jaką można zapłacić przy użyciu Premium SMS (w polskich warunkach zazwyczaj 1 zł), wreszcie trzecim – skokowe wartości dokonywanych płatności¹⁴. Nie można także zapomnieć, że choć Premium SMS jest jednym z najłatwiejszych dla sprzedawcy sposobem oparcia swej działalności, rozwiązanie to może być stosunkowo mało dochodowe. Dlaczego? Odpowiedź jest prosta – w grę wchodzi bardzo wielkie prowizje pobierane od każdego SMS-a wysłanego przez klienta¹⁵.

Nie można jednak ukryć, że Premium SMS stanowi jedną z najprostszych możliwości zrealizowania szybkiej płatności (zresztą dla każdej ze stron transakcji).

Tabela 2

Wady i zalety systemu Premium SMS

Zalety	Wady
Szybki dostęp do interesujących towarów i usług.	Cały system opiera się nie tyle na dokonaniu płatności, co na zasadzie wymiany (SMS za usługę/towar).
Prostota użycia.	Brak możliwości dokonywania płatności niższych niż 1 zł, płatności są skokowe.
Powszechna dostępność dla użytkownika.	System wiąże się z bardzo wysokimi prowizjami na rzecz pośredników i operatora sieci komórkowej.
	Klient jest łatwo identyfikowalny poprzez numer

Źródło: Ł. Zakonnik: *Płatności mobilne w Polsce - aspekt zastosowania w mikropłatnościach*, w: M. Niedźwiedziński (red.): *Wybrane problemy elektronicznej gospodarki*, Marian Niedźwiedziński – Consulting, Łódź 2008, s. 96.

¹³ Przyjmuje się, że usługi i towary uzyskiwane za Premium SMS są dostępne w ramach jednego kraju, choć technicznie rzecz biorąc tak być nie musi. Ograniczeniem okazują się jednak chociażby koszty roamingu SMS.

¹⁴ Ograniczenie to - jak i poprzednie - może czynić Premium SMS niewygodnym w użyciu (np. z punktu widzenia mikropłatności).

¹⁵ Okazuje się, że najbardziej korzystne oferty mówią o otrzymywaniu przez sprzedawcę 45% wartości wysłanego SMS-a - podano na podstawie danych zamieszczonych na stronach kilku znaczących serwisów pośredniczących w usługach Premium SMS (np. <http://www.dotpay.pl>, <http://www.smartpay.pl>, 19.02.2010).

3. Wyszczególnione systemy płatności mobilnych

Wyszczególnione systemy płatności mobilnych bazują tak naprawdę na różnorodnych rozwiązaniach technologicznych. Jeśli chodzi o rynek polski, to w grę wchodzi głównie 2 metody¹⁶.

Pierwsza z nich – dość powszechnie stosowana na świecie – polega na wgraniu na telefon komórkowy specjalnej aplikacji, która stanowi formę elektronicznego portfela. Rozliczanie transakcji przejmują w całości zainstalowana aplikacja¹⁷ (oczywiście wspomniana aplikacja komunikuje się z odpowiednim systemem rozliczeń już po stronie operatora usługi).

Druga metoda wykorzystuje telefon komórkowy jedynie jako medium umożliwiające przesyłanie danych, a dane te są odpowiednio przetwarzane po stronie operatora usługi. Na telefonie użytkownika nie instaluje się żadnego specjalnego oprogramowania.

W obydwu przypadkach, w wyniku rozliczenia transakcji obciążone zostaje konto klienta¹⁸.

W Polsce przykładem pierwszego rozwiązania jest system EasyPay, a konkretnie aplikacja pod nazwą **SimEasyPay**¹⁹. Rozwiązanie SimEasyPay jest oparte na powiązaniu karty płatniczej z kartą SIM telefonu komórkowego. Aplikacja bankowa EasyPay (nazywana również aplikacją płatniczą) instalowana jest na karcie SIM przez producenta karty lub wgrywana zdalnie na dotychczas używaną kartę SIM. Proces zdalnej instalacji aplikacji bankowej jest niekłopotliwy dla posiadacza telefonu. W banku, w obecności klienta, przeprowadzana jest personalizacja aplikacji płatniczej zainstalowanej w telefonie komórkowym. Proces ten polega na ustaleniu kodu PIN oraz przypisaniu do numeru telefonu komórkowego karty płatniczej wydanej do rachunku bankowego klienta. Inicjacja płatności w tym systemie nastę-

¹⁶ Jako swoistą ciekawostkę można potraktować testy wspólnego rozwiązania Ery i Polbanku polegającego na integracji z telefonem komórkowym specjalnej aplikacji (w postaci nakładki na telefon) umożliwiającej płatności analogiczne do płatności czynionych kartą zbliżeniową – patrz: Ł. Szewczyk : *Operatorzy stawiają na mobilne płatności*, <http://media2.pl/telekomunikacja/60446-operatorzy-stawiaja-na-mobilne-platnosci.html>, 19.02.2010.

¹⁷ Specjalne oprogramowanie może być umieszczone w telefonie w postaci aplikacji napisanych w języku Java lub w postaci aplikacji na karcie SIM (ang. *Subscriber Identity Module*).

¹⁸ Konto jest tu rozumiane różnorodnie – może to być np. rachunek karty płatniczej, zwykły rachunek bankowy a także specjalne konto zakładane przez operatora usługi. Transakcja może być także uwzględniana przy wystawianiu rachunku telefonicznego. W Polsce jednak nie stosuje się tego ostatniego ze względu na ograniczenia natury prawnej nakładane na operatorów telekomunikacyjnych (wynika stąd, że nie można za SMS kupić w Polsce np. napoju w automacie). Rozwiązania takie stosowane jednak w innych państwach - np. rozwiązanie operatora telefonii mobilnej firmy Vodaphone pod nazwą mpay-bill – patrz: http://mpay-bill.vodafone.co.uk/w_mpay.html, 10-2006.

¹⁹ Poniższy opis systemu w szerszej formie do odnalezienia na stronie WWW <http://www.easypay.pl/platnosci1.php>, 19.02.2010.

puje ze strony beneficjenta płatności (czyli sprzedawcy), któremu klient musi podać wcześniej numer swojego telefonu komórkowego, a jeżeli chce zachować większą anonimowość - specjalny numer zastępczy. Rozliczenie płatności mobilnej Sim-EasyPay odbywa się poprzez obciążenie karty płatniczej przypisanej do tego numeru telefonu komórkowego. System dedykowany jest to wszelkich płatności mobilnych.

W Polsce przykładem drugiego rozwiązania jest system **mPay**²⁰. Warto zwrócić także uwagę na to, że mPay uważany jest za przykład elektronicznego instrumentu płatniczego (EIP)²¹.

Działanie systemu opiera się na użyciu jednej z dwóch metod dostępnych w ramach usług telekomunikacyjnych – kanału komunikacji tekstowej opartej na mechanizmie USSD²² lub/oraz kanału komunikacji głosowej (w oparciu o mechanizm IVR – ang. *Interactive Voice Response*)²³. Powszechniej używany jest mechanizm USSD, umożliwiający komunikację konkretnego telefonu komórkowego z odpowiednimi elementami sieci komórkowych. Działanie USSD jest podobne do działania mechanizmu wysyłania SMS-ów z telefonu komórkowego, czyli opiera się na wysyłaniu krótkich komunikatów wpisywanych przy pomocy klawiatury numerycznej przez użytkownika telefonu²⁴. Komunikaty mają zazwyczaj postać ciągu alfanumerycznego postaci *kod*parametry#²⁵.

Dla osób niedowidzących mPay oferuje wykorzystanie mechanizmu IVR. Mechanizm IVR umożliwia automatyczną i interaktywną obsługę osoby dzwoniącej²⁶.

mPay dedykowany jest następującym rodzajom transakcji²⁷: płatności w tradycyjnych sklepach; płatności w Internecie; płatności w automatach z napojami i przekąskami; przekazy pieniężne pomiędzy użytkownikami mPay; doładowywanie telefonów na kartę; płatności za rachunki; płatności za przesyłki pocztowe

²⁰ Więcej o systemie można znaleźć w: Ł. Zakonnik: *Mikropłatności jako czynnik...*, s. 61-65.

²¹ Patrz: mPay, „Regulamin funkcjonowania systemu płatności mobilnych mPay”, art. 1, ust. 5, https://www.mpay.pl/dla_uzytkownikow/regulamin.html, 19.02.2010. Nie należy mylić z instrumentem pieniądza elektronicznego.

²² Komunikaty USSD mogą być inicjowane przez aplikacje dostępne w telefonie, jak i przez użytkownika przy pomocy klawiatury (tzw. MMI – ang. *Man Machine Interface*) – patrz np. http://www.3gpp.org/ftp/Specs/archive/22_series/22.090/22090-400.zip, 09-2007.

²³ Brana pod uwagę jest także technologia zbliżeniowa NFC (ang. *Near Field Communication*).

²⁴ Do tej pory komunikaty USSD najczęściej używane były przez użytkowników przedpłaconej telefonii komórkowej (pre-paid) – popularne na polskim rynku telefony „na kartę” np. w usługach „Simplus” czy „Era Tak Tak”.

²⁵ Metoda ta dostępna jest tylko dla abonentów Plusa lub Play. Użytkownicy innych operatorów mogą skorzystać z usługi, ale przy użyciu standardowych numerów telefonicznych.

²⁶ IVR jest dostępne tak w telefonii stacjonarnej, jak i komórkowej.

²⁷ Patrz: https://www.mpay.pl/dla_uzytkownikow/zastosowania.html, 19.02.2010.

i kurierskie; opłaty za parkingi; przejazd środkami komunikacji (taksówka, komunikacja miejska, kolej); realizacja zamówień w sprzedaży wysyłkowej; zakup biletów – papierowych i elektronicznych (kino, teatr, koncerty, imprezy sportowe); loterie i zakłady wzajemne.

Tabela 3

Wady i zalety wyspecjalizowanych systemów płatności mobilnych

Zalety	Wady
Szybki dostęp do interesujących towarów i usług.	Systemy dedykowane bardziej do płatności w świecie handlu tradycyjnego niż elektronicznego.
Powszechna dostępność dla użytkownika telefonów komórkowych.	Obawy dotyczące kłopotów z procedurą zarejestrowania się w systemie przez osobę, która chce dokonywać zakupów.
Duże zainteresowanie popularnością tych systemów.	Obawy dotyczące wygody użycia w przypadku konieczności wpisywania kodów dostępu.
Minimalne koszty przeprowadzenia transakcji.	Brak jednolitych standardów i świadomość, że dużo takich systemów wcześniej upadło.

Źródło: Zakonnik Ł.: *Płatności mobilne w Polsce...*, s. 96.

Podsumowanie – potencjał płatności mobilnych w Polsce i kierunek rozwoju

Największym problemem w określeniu znaczenia Premium SMS w Polsce jest dość zrozumiała niechęć do podawania zysków z tego typu usług przez poszczególne podmioty gospodarcze²⁸. Według ekspertów gazety „Dziennik Gazeta Prawna” Polacy rokrocznie zwiększają swoje wydatki na Premium SMS i w roku 2008 wyniosły już one od 800 milionów do 1 miliarda złotych²⁹. Z kolei zagraniczne ośrodki badawcze szacują, że w roku 2012 wartość rynku płatności komórką w Europie Środkowej i Wschodniej wyniesie 6 miliardów dolarów amerykańskich, co oznacza 5-krotny wzrost w stosunku do roku 2008³⁰.

²⁸ Czasami niechęć ta jest podyktowana problemami własnymi operatorów – np. jak policzyc zysk – o czym świadczą zeszłoroczne problemy z księgowaniem przychodów z Premium SMS przez Orange (patrz: http://gsmonline.pl/portal/news/news.jsp?s0n_id=22361&t4poll=t&t4points=8, 19.02.2010).

²⁹ Patrz: <http://nt.interia.pl/telekomunikacja/wiadomosci/news/naciagani-na-sms-y,1388685>, 19.02.2010.

³⁰ Patrz: D. Niedzielewski: *Komórka zamiast portfela*, NetWorld 15.02.2010, <http://www.networld.pl/artykuly/druk/355738/Komorka.zamiast.portfela.html>, 23.10.2010.

Podane powyżej dane - bardzo ogólne - jednak świadczą o sporym potencjale płatności mobilnych w Polsce. Wydaje się, że o kierunku rozwoju tych płatności decydują nadal 2 grupy podmiotów gospodarczych – banki oraz operatorzy GSM. Biorąc pod uwagę zaangażowanie banków w rozwój EasyPay można sądzić, że w tym kierunku podąży rozwój m-płatności³¹ w Polsce³². Uważa się natomiast, że rozwiązanie mPay nie odniosło zamierzonego skutku³³ - co m.in. spowodowane było niechęcią innych operatorów (poza Plus i Play) do zaangażowania się w projekt. Obecna zgoda operatorów GSM z bankami w sprawie EasyPay jeszcze dobitniej wskazuje na potencjalny możliwy sukces tego typu rozwiązania - a być może świadczy także o tym, że operatorzy GSM obecnie widzą pewne osłabienie dynamiki rozwoju usług Premium SMS, dlatego bardziej skłonni są szukać nowych źródeł przeprowadzania płatności mobilnych.

Literatura

1. Dudek M.A.: *Kiedy płatności mobilne*, Portal Finansowy GB.pl 21.08.2009, <http://gb.pl/banki/wiadomosci/kiedy-platnosci-mobilne.html>
2. Niedzielewski D.: *Komórka zamiast portfela*, NetWorld 15.02.2010, <http://www.networld.pl/artykuly/druk/355738/Komorka.zamiast.portfela.html>
3. Orzechowski R.: *Mobilne płatności*, e-mentor nr 4/2004, http://www.e-mentor.edu.pl/artykul_v2.php?numer=6&id=76#5
4. Piechocki W.: *Polski rynek telefonii komórkowej po II kw. 2009 r. – zestawienie*, http://gsmonline.pl/portal/news/news.jsp?s0n_id=23171
5. Raport PBS DGA dla UKE, <http://www.wprost.pl/ar/186914/Polacy-dzwonia-i-wysylaja-SMS-y-reszta-sie-nie-liczy/>
6. Szewczyk Ł.: *Operatorzy stawiają na mobilne płatności*, <http://media2.pl/telekomunikacja/60446-operatorzy-stawiaja-na-mobilne-platnosci.html>
7. Świderek T.: *Polacy wysyłają rocznie ponad 26 mld SMS*, Gazeta Prawna 2007.09.11, <http://www.9477.pl/strony/1/i/7333.php>
8. www.easypay.pl
9. www.mpay.pl

³¹ Biorąc pod uwagę fakt niezajmowania się w tym artykule kwestią kart zbliżeniowych.

³² W projekt zaangażowały się m.in. banki Bank Millennium, Bank Zachodni WBK, mBank, Citi Handlowy, ING Bank Śląski, Invest-Bank, Lukas Bank (patrz: Dudek M.A.: *Kiedy płatności mobilne*, Portal Finansowy GB.pl 21.08.2009, <http://gb.pl/banki/wiadomosci/kiedy-platnosci-mobilne.html>, 19.02.2010).

³³ Firma generowała istotne straty – patrz: Gazeta Wyborcza.pl 19.03.2008 http://wyborcza.biz/biznes/1,101562,6404242,Niszowe_komorkowe_platnosci.html, 19.02.2010.

10. Zakonnik Ł.: *Mikropłatności jako czynnik rozwoju handlu elektronicznego*, praca doktorska obroniona na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym Uniwersytetu Łódzkiego, 6.01.2009.
11. Zakonnik Ł.: *Płatności mobilne w Polsce - aspekt zastosowania w mikropłatnościach*, w: Niedźwiedziński M. (red.): *Wybrane problemy elektronicznej gospodarki*, Marian Niedźwiedziński – Consulting, Łódź 2008.

MOBILE PAYMENTS IN POLAND-PRESENT STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

Summary

In this article author presents the methods of mobile payments in Poland. He also tries to identify and anticipate potential developments of mobile payments for the domestic market.

Translated by Łukasz Zakonnik